

A szimuláció vége: a vírusválság allegóriája

A Covid-19 egy globális civilizációs, gazdasági-politikai-kulturális válság, amely szerteágazó jellege miatt kikényszeríti a válság fogalmának és működésének újraértelmezését. A Covid-19 alapvetően megváltoztatja a globális és a lokális válságról alkotott elképzeléseket, és megkívánja a krízisről alkotott, ez idáig uralkodó nézetek átértékelését. Ez a tanulmány arra tesz kísérletet, hogy a válságot új fogalmi apparátussal értékelje. A krízist három terület, a szimuláció, a szingularitás és a temporalitás metszéspontjában helyezi el, és a krízis szingularitását, valamint az abból adódó temporális jellegzeteségeket egy filmi szövegben vizsgálja, amelyet a Covid-19 allegóriájának tekint.

A krízis fogalmáról rendszerint azt tartják, hogy a tudományos kutatás „pontatlan” eszköze és „tisztázatlan szakkifejezés”.² Tág értelemben véve a krízis annak az értelmezésnek az eszköze, amely megpróbálja interpretálni az adott helyzet megváltozását; így a fogalom olyan átmeneti, liminális időszakot jelöl, amely két, több-kevésbé stabil, strukturált és értelmezhető periódust köt össze. A görög *krinein* szóból eredő széles körű jelentéstartomány miatt a megnevezés „meglehetősen széles skálát ölel fel”. A krízis görög megfelelője változatos jelentésekkel bír: szétválasztás, szétválás, ítélet, választás, megmérettetés és vita.³ A válság átmeneti fázisa annak a meghatározatlanságnak a melegágya, amely a bizonyossággal, rutinokkal, modellekkel és stabilitással azonosított időszak végét jelöli, így egy bizonytalansággal teli, zűrzavaros időintervallumot⁴ generál; a „precedens nélküli helyzet”⁵ a rendelkezésre⁶ álló modellekre épülő problémakezelési módokat ássa alá, mint az a Covid-19 megjelenésekor látható volt. Ez a tanulmány arra tesz kísérletet, hogy bemutassa, a krízis előzetesen bevált, működő modellekkel, szimulációval leírhatatlan szingularitás, így a válság időtartama utólagos interpretáció kérdése. A krízis emiatt befejezetlen, nyílt végű marad egészen addig, amíg a szinguláris tulajdonságaira fény derül, a működése értelmezhetővé, megértetté válik, és új modellek kialakításával új szimulációs konstrukciókat hoz létre, amelyekkel kezelhető lesz a krízis kijelölt problémahalmaz. A szimuláció, a szingularitás, a krízis és az ebből következő befejezetlenség összefüggéseit a *Take Shelter* című pszichológiai thriller helyezi kontextusba.

¹ <https://doi.org/10.24361/Performa.2022.13.6>

² Benjamin Moffitt: How to Perform Crisis: A Model for Understanding the Key Role of Crisis in Contemporary Populism. *Government and Opposition*, 2015/2. 189–217. 193, 189.

³ Reinhart Koselleck: Crisis. Fordította Michaela W. Richter. *Journal of the History of Ideas*, 2006/2. 357–400. 358.

⁴ Zsámba Renáta. Detecting Post-Nuclear Crisis in Hanna Jameson’s *The Last*. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 2021/1. 45–59. 54.

⁵ Danish Institute for International Studies: COVID-19: Impact and innovative Responses. *Innovative Responses to Covid-19: Future Pathways for ‘Techvelopment’ and Innovation*. 9–28. 9.

⁶ Sony Pictures, 2011. Rend. Jeff Nichols.

A *Take Shelter* a főszereplő Curtis LaForche történetét meséli el. Curtis egy ohioi építkezési vállalkozás alkalmazottja, aki visszatérő rémálmai és látomásai miatt újjáépíti a családi háza hátsó kertjében található óvóhelyet, hogy felkészüljön egy küszöbön álló természeti katasztrófára. Az átépítés miatti konfliktusok fokozatosan eltávolítják a családjától és a város közösségétől, mert mindent alárendel a bunker felújításának: a projekt finanszírozásához újabb jelzáloggal terheli meg a házát, és amikor engedély nélkül használja a munkaadója nehézgépeit az építkezéshez, az állását is elveszti. A La Grange nevű kisváros lakói gyanúsán szemlélik Curtist, aki egy közösségi rendezvényen elveszíti a türelmét és bántalmazza volt főnökét, emiatt a lakosok félelemmel tekintenek Curtisre és biztosra veszik, hogy a férfinak pszichológiai problémái vannak. Miután egy kisebb tornádó jelentősebb károkozás nélkül áthalad a városon, a férfi és felesége, Samantha, egy pszichiáter tanácsára elutaznak a tengerpartra, ahol Curtis látomása végül valóra válik: egy hatalmas viharrendszer a bunkertől távol éri utol a családot. A narratíva még a katasztrófa előtt véget ér, az utolsó jelenetben csak az látható, hogy a barnás árnyalatra színeződött tenger felől egymáshoz kapcsolódó tornádók közelednek a part felé, és a természeti csapás elkerülhetetlen. A cselekmény és a tematikai jellemzők miatt a film ideális eszköz arra, hogy a Covid-válság szinguláris elemeinek és a szimulációra alapozott, rutinszerű protokolloknak az interakciója vizsgálható legyen, míg az elhúzódó, sejtetett, de nem ábrázolt végkifejlet felkínálja a lehetőséget, hogy a válság időintervallumát megvizsgálhassuk, és választ kapjunk az ennek kapcsán felmerülő kérdésekre.

A válságok veszélyt jelentenek a már szilárd alapokon nyugvó szimulációs rendszerre, amely a világot értelmezhető és átlátható egységbe rendezi. A szimuláció olyan folyamat, amely során a jelölőből és jelöltből álló modern jelek szimulákrummá, binaritásukat elveszített önreferenciális jelekké roskadnak össze.⁷ A szimulákrumot olyan valóságmodellek építik fel, amelyek megelőzik és kialakítják a hiperreálist, vagyis a valósnak tételezett szimulációt.⁸ Ezeket a modelleket egyes esetekben vissza lehet fejteni, mert csak „tükröképet” vagy „kettős illúziót”⁹ hoznak létre. Függetlenül attól, hogy sikerrel rekonstruálható-e a rendelkezésre álló modellek garmadája, a szimulákrum értelmezésére a szimulákrumot megalapozó – akár rekonstruálható, akár visszafejthetetlen – modellek segítségével tett kísérlet során a hiperreális értelmezhetővé válik és visszaalakul a jelölőből és jelöltből álló jellé, így a jelentés modern koncepciója átmenetileg visszaáll a kiindulópontra. A szignifikáció a szimulákrum értelmezési lehetőségeinek függvényében változik, miközben az önreferenciális, harmadik fázisú szimulákrum elveszíti minden kapcsolatát a valósággal.¹⁰ A biológiai krízis működését azok az előzetesen meglévő víruskezelési modellek irányítják, amelyek lehetővé teszik a szignifikációt a Covid mint második fázisú,

---

⁷ Jean Baudrillard: *Simulacra and Simulation*. Fordította Sheila Faria Glaser. Michigan, The University of Michigan Press. 1994. 6.

⁸ Baudrillard: *Simulacra and Simulation*. 13.

⁹ Gilles Deleuze: *The Logic of Sense*. Fordította Mark Lester. London, Continuum. 2004. 314.

¹⁰ Baudrillard: *Simulacra and Simulation*. 6.

a valóságot tökéletlenül ábrázoló szimulákrum esetében, de csak akkor, ha ezek a modellek izolálhatók és beazonosíthatók, ami a vírus epidemiológiai és strukturális jellemzőinek (terjedés, tünetek, kiváltott immunválasz, keresztthatás egyéb fertőzésekkel, immunitás stb.) a feltárására¹¹ épül.

A *Take Shelter*ben a küszöbön álló tornádó jelentette veszélyt azok a modellek alakítják ki, amelyek szükségesség teszik a szimulált viharvédelmi protokollokat. A város lakossága tudatában van annak a fenyegetésnek, amelyet a periodikusan visszatérő természeti katasztrófák okoznak, így az emberek viselkedése, reakcióik a régió természeti adottságaira a korábban már hatékony és sikeres modellek irányítása alá esik. Ezeknek a mintáknak az alkalmazása megfelel az ismétlődő és visszatérő vírusok okozta enyhébb vagy súlyosabb vírusválságok esetében tapasztalt válságkezelési modellek működésének, ilyen például az influenzavírus ciklikus megjelenése is.¹² A viharvédelmi bunkerek minden ház alapvető felszerelése közé tartoznak, a lakosok pedig rutinszerűen követik azokat a protokollokat, amelyek segítettek túlélni a korábbi katasztrófákat. A LaForche-család is tökéletesen tisztában van a köveendő életvédelmi normákkal, amikor viharvédelmi szirénák hangjára riadnak fel az éjszaka közepén. Ösztönösen alkalmazzák a korábbi tapasztalataik alapján kialakított rutinszerű viselkedési sémákat, így mindent hátrahagyva rohannak a bunkerbe, hogy átvészeljék a vihart, ami azt a fegyelmi sémát idézi, amelyet a kötelezően elrendelt karantén vagy kijárási tilalom esetén is megfigyelhető volt a Covid-19 esetében. Amikor a család a veszély elmúltával előbújik a bunkerből, azt látják, hogy a kárelhárítási munkák már megkezdődtek, és ezek is a megszokott modellekre épülnek. Ezek a modellek azt az üzenetet közvetítik a család számára, hogy az élet visszatért a megszokott kerékvágásba, de a főszereplő tudja, hogy ez nem a látomásaiban szereplő katasztrófa volt, mert arra a meglévő kárelhárítási protokollok nem alkalmazhatók.

A narratíva azonban olyan példákat is szolgáltat a szimuláció megnyilvánulási formáira, amelyeknek nem sok közül van az időjáráshoz. Curtis egy építkezési cégnél dolgozik, ahol alapvető követelmény az előírt biztonsági, technológiai és viselkedési modelleknek megfelelő viselkedés, amint az a Covid-19 esetében látható volt a vírusfertőzés terjedésének lelassítását elősegítő védőtávolság betartásánál. Curtis és Samantha a hallássérült lányukat rendszeresen olyan foglalkozásra hordják, ahol a családok elsajátíthatják a jelbeszédet, vagyis egy speciális kommunikációs formát. A pandémia alatt az üdvözlési formák elsődleges rendezőelve a távolságtartás, amely háttérbe szorította a hagyományos szociális üdvözlési módokat, mint például a kézfogást.¹³ A jelbeszéd szavakat vagy fogalmakat felidéző jelekből áll, vagyis a jelölők olyan hiperreális rendszere, mimetikus vagy metaforikus kézmozdulatok készlete, amelyeket tökéletesen le kell másolni – vagyis szimulálni – az eredményes kommunikáció és

---

¹¹ Ana V. Diez Roux: Population Health in the Time of COVID-19: Confirmations and Revelations. *The Milbank Quarterly*, 2020/3. 629–40. 629.

¹² Johannes Möst és Günter Weiss: Consecutive Infections With Influenza A and B Virus in Children During the 2014–2015 Seasonal Influenza Epidemic. *The Journal of Infectious Diseases*, 2016/8. Oxford University Press, 1139–41. 1139.

¹³ Ella Al-Shamahi: Can We Shake On It. *RSA Journal*, 2021/1 (5584). 40–41. 40.

jelentésátadás érdekében. A szimulációnak egyik tipikus példája az a jelenet is, amikor Samantha a családi nyaralás helyszínét egy utazási prospektusból választja ki, amely a „mesterséges fogyasztásösztönzés” klasszikus példája¹⁴ a kereslet növelésére. A Covid-specifikus termékek felpörgő állami és vállalati kereslete, illetve a lakossági fogyasztásra szánt termékek (tesztek, maszkok, fertőtlenítőszeres stb.) reklámjai hasonló mintának felelnek meg, amely gyakran nélkülözi a racionalitást¹⁵ mind a vállalatok, mind a fogyasztók szintjén.

A folyamatosan visszatérő krízisek kezelése olyan modellekre épül, amelyek szimulációja a korábban felállított protokollokon keresztül megmutatja a krízisből kivezető utat. A krízis lényege azonban az, hogy nem kezelhető a rendelkezésre álló módokon; a krízis alapvető természete a nagyfokú volatilitás, biológiai kontextusban az adaptáció és a mutáció.¹⁶ A változás a krízis legfontosabb tulajdonsága: ha a rendelkezésre álló modellek tökéletes megoldást jelentenek, a krízis gyorsan múltó periódussá devalválódik, ami a korábban kialakított és a problémamegoldásban sikeresnek bizonyult protokollok alkalmazásának köszönhető; akár az ismert vírusok ellen kifejlesztett védőoltások esetében. A krízis bármilyen formája ezért olyan szinguláris elemeket tartalmaz, amelyek kívül esnek a már megismert területeken, így a szimulált protokollok, illetve az alkalmazható modellek hiperreális sora képtelen leírni, megmagyarázni és megoldani a krízist. A krízis természetének legfőbb alkotóeleme a szinguláris, egyedi jellege, amelyhez szimuláción keresztül nem lehet hozzáférni, ezért a krízis szingularitása az a lényegi elem, amelyet közelebbről meg kell vizsgálni.

A szingularitás fogalmát több tudományterület is alkalmazza. A természettudományokban a szingularitás jellemzően az ismert vagy megismerhető kauzális viszonyok határát jelenti, mint például a matematikai, gravitációs vagy mechanikai szingularitás esetében. A technológiai szingularitás lényege az önreflexió, amely lehetővé teszi, hogy a technológiai újítások emberi irányítás nélkül történjenek meg.¹⁷ A szingularitás általános jellemzői az előzetes modellek hiányára és a szimuláció alkalmazhatatlanságára épülnek. A szingularitásról alkotott elméleteknek egy közös jellemzője van: az emberi kontroll – amely a hozzáférhető szimuláriumok alkalmazásával létrehozza a hiperreálist – megghiúsul, mert a folyamat eléri az előre jelezhetőség határát, így bármilyen interakció a kritikus szituációval csakis a krízisben megismert problémákra hozott új megoldások révén lehetséges. Ha a problémákra sikeres megoldások születnek, akkor ezek új protokoll formájában olyan modelleket alkotnak, amelyek a krízis következő előfordulásakor a szimuláció alapját képezik majd, mint például a sikeresnek bizonyuló

¹⁴ Jean Baudrillard: *The Consumer Society: Myths and Structures*. London, Sage, 1998. 72.

¹⁵ Grace Melo: The Path Forward: U.S. Consumer and Food Retail Responses to COVID-19. *Choices* 2020/3. 1–7. 3.

¹⁶ Kathryn V. Holmes: Adaptation of SARS Coronavirus to Humans. *Science*, 309/5742, (2005). 822–23. 822.

¹⁷ A mesterséges intelligencia technológiai és kulturális hatásairól megjelent első cikkek közül Vernor Vinge a poszthumanizmus és technológiai szingularitás kapcsolatáról írt tanulmánya a legjelentősebb. Vernor Vinge: *The Coming Technological Singularity: How to Survive in the Post-Human Era*. In *Vision-21: Interdisciplinary Science and Engineering in the Era of Cyberspace*. Cleveland, NASA Lewis Research Center and the Ohio Aerospace Institute, 1993. 11-23. Hans Moravec a mesterséges és az emberi intelligencia fejlődésének kölcsönhatását vizsgálja meg közelebbről. Hans Moravec: *Mind Children: The Future of Robot and Human Intelligence*. Harvard University Press, 1990.

védőoltások kifejlesztése esetén. A szingularitás fenti tudományos modelljeiből ugyanakkor kitűnik, hogy a szingularitás és a krízis komplementer párt alkotnak. A szingularitás pontosan az a határvonal, ameddig a hiperreális terjed, mivel a harmadrendű szimulákrum „alapja az információ, a modell, a kibernetikus játék. Célja a maximális operacionalitás, a hiperrealitás és a totális kontroll elérése.”¹⁸

A *Take Shelter* a főhőst fenyegető, párhuzamosan kifejlődő pszichológiai és környezeti, alapvetően szinguláris válságot ábrázolja. Curtis mozgósítani tud néhány stratégiát a krízis áthidalására, de csak korlátozott számú modell áll rendelkezésére a válsághelyzet megoldására. Az édesanyja hozzá hasonló mentális betegségben, üldözéssel skizofréniában szenved, amelyet harmincas éveinek elején diagnosztizáltak, és Curtis is megközelítőleg ilyen idős. Ugyanakkor a nő családban betöltött szerepe jelentősen eltér a fiáétól, és azt sem tudja pontosan, hogy mi történt huszonvalahány évvel korábban, amikor az állapota egyik pillanatról a másikra annyira megromlott, hogy egy pszichiátriai intézetbe került. Könnyen felismerhető az analógia a vírus egyénenként változó súlyosságú megbetegedést okozó hatásával, amely az egyéni immunválasz mértékétől és jellegétől függ.¹⁹ Curtis a hátsókertben található, primitív és jórészt hasznavehetetlen bunkert is azért építi át a külső szemlélő számára érthetetlen mértékben, azért látja el szünetmentes áramforrással, folyóvízzel, szellőztető berendezéssel, sőt, szennyvízcsatornával, mert eltökélt szándéka, hogy megvédi a családját a közelgő természeti katasztrófától. Ezt a logikát követte a Covid első hullámára jellemző pánikvásárlás hulláma, amelynek során a háztartások alapvető fogyasztási cikkeit halmoztak fel.

A főszereplő tévképzetei a szinguláris krízishelyzet alapjául szolgálnak. Curtis sorozatos hallucinációi megrengetik az önnön pszichológiai stabilitásába és a valóság ontológiai megbízhatóságába vetett hitét, miként a vírusról terjedő narratívák, tévképzetek, esetleg összeesküvés-elméletek is befolyásolják a vírus elleni védekezés performatív jellegét. A férfi egy alkalommal mennydörgést hall a munkahelyén, de viharfelhőknek nyoma sincs az égen, amit megfelelő kognitív modellek híján képtelen értelmezni. Egy másik hallucinációja során azt látja, hogy a madarak abnormális formációba verődve rajzanak. Mivel tudja, hogy ilyen mozgásra a madárkák nem képesek, bizonyossá válik számára, hogy valamilyen kivételes vagy lehetetlen – más szóval szinguláris – jelenséget lát. A visszatérő rémálmokat Curtis nem tudja értelmezni, így arra a következtetésre jut, hogy az őt körülvevő valóság atipikus és törékeny. A férfi egyre kilátástalanabb helyzetbe kerül, miután azt álmodja, hogy megharapja a kutyája, és az álmában érzett fájdalom végigkíséri a napját ébredés után is. Ez az első alkalom, amikor Curtis kétségbe vonja az álom és az ébrenlét közötti ontológiai határt, és ezt az élményt annyira meghatározónak tartja, hogy a karjában érzett fájdalmat külön ki is emeli a kezelőorvosának, amikor egy vizit alkalmával nyugtatót írat fel magának. A valóság értelmezésébe vetett hite annyira megrendül, hogy a

¹⁸ Jean Baudrillard: Szimulákrum és sci-fi. Fordította Gyuris Norbert. *Filológiai Közöny*, 2014/4, 411-416. 411.

¹⁹ Rima Shretta et al. The COVID-19 Vaccine: Do We Know Enough to End the Pandemic? *Center for Global Development*, 2020. 1-6. 3.

kutyát végül kennelbe zárja a ház hátsó kertjében. Az egyik álmában az otthona elemelkedik a földtől, és a bútorok súlytalanul lebegnek a szobában. Végül a családi ház nagy robajjal becsapódik a földre, Curtis felriad és rádöbben, hogy álmában bevizelt. A túlságosan valóságos álmok – amelyek ráadásul átveszik az irányítást Curtis ébren töltött napjai felett is – szinguláris jellege miatt Curtis nem talál olyan modellt, amelynek segítségével racionális magyarázatot adhatna az eseményekre: „Nem tudom megmagyarázni, mert ez nem egyszerűen álom, hanem egy érzés. Attól félek, hogy valami történni fog velem, hogy valami nincs rendjén. Nincsenek rá szavak.” Az átélt álmok megmagyarázhatatlansága és a baljós előjelek miatti veszélyérzet együttesen okozzák a közelgő krízis szingularitását. A hallucinációk vagy tévképzetek a Covid körül kialakult személyes és társadalmi diskurzív terekre is jellemzőek. Egyéni szinten a tünetek kényszeres monitorozása, a megbetegedéstől való félelem, társadalmi szinten a Covid primér diskurzusgeneráló hatása köszön vissza Curtis hallucinációiban.

A krízis lezárása a kritikus időszakban felállított diagnózistól függ,²⁰ más szóval a korábbi krízisperiódusokból származó modellekre épül az adott válsághelyzet profiljának meghatározása. Abban az esetben, ha egyértelmű a diagnózis, az adott krízishelyzetben egyértelműen meghatározhatók a szükséges válságkezelési lépések, illetve az is tisztán látható, hogy a friss, szinguláris problémák miatt milyen korábbi válságkezelési technikákat nem lehet alkalmazni. Mivel a krízis temporalitása interpretációfüggő, lezárásának vagy progresszív jellegének megállapítása is attól függ, hogy a krízis temporális lefolyását hogyan értékeljük. Ha semmilyen átmeneti módszer nem bizonyul célravezetőnek, és a krízis alapvetően megtartja szinguláris jellegét, a válság nyílt végűvé, függővé válik egészen addig, amíg nem sikerül megoldani a krízishelyzetet.

A válság temporalitása a szimulált és szinguláris elemek arányának a függvénye. Mindenekelőtt a krízist válsággént kell azonosítani,²¹ ehhez a válság szinguláris elemeit szükségszerűen meg kell határozni. Másodsorban a krízis valóságát kell ellenőrizni, mert a válsághelyzet érzete nem azonos az objektív, valóságalapú krízissel.²² A Covid-19 kitörését és kezdeti terjedését övező hírzárlat ezt a két lépést akadályozta meg. A krízis megszüntetését a meglévő modellek tesztelése előzi meg, ennek segítségével a szinguláris elemek elkülöníthetők. A krízis egy „ismétlődő esemény bekövetkeztét is jelezheti, amint az a gazdasági folyamatokban gyakran előfordul”,²³ ekkor a folytonosan visszatérő krízisek szinguláris elemei egy „történetileg immanens átmeneti fázisban”²⁴ vegyülnek a meglévő modellekkel, miközben ezeknek a tulajdonságoknak a kombinációja egy állandósuló szinguláris jelleget eredményez. A Covid kezdeti biológiai válsága elmélyülő társadalmi, politikai és gazdasági feszültséget is eredményezett, amelyek a primer biológiai krízist változatos területeken jelentkező szekunder válságokba, pl. az ellá-

²⁰ Koselleck: Crisis. 372.

²¹ Moffitt: How to perform... 189.

²² Paul Taggart: Populism and Representative Politics in Contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*, 2004/3. 269–88. 274.

²³ Koselleck: Crisis. 358.

²⁴ Koselleck: Crisis. 372.

tási láncok zavarába, inflációba, jogi értelmezési vitákba, esélyegyenlőségi kérdésekbe stb. fordították át. A válságok szinguláris jellege emiatt nyitottá teszi a válság temporális jellemzőinek megítélését és ellehetetleníti az extrapolációt, vagyis a modellekre alapozott kauzális működési elv kiterjesztését célrendszerekre.²⁵ Ezért a krízis legfontosabb összetevője a szingularitásának mértéke, amely a meglévő modellek alapján leírhatatlan.

A *Take Shelter*ben a szingularitás és a szimuláció interakciója a folyamatban lévő válság temporális adottságainak egyértelmű interpretációját kizárja. A tornádóriadó keltette feszültség nyilvánvalóvá teszi, hogy Curtis pontosan érzékeli, előre látja a közelgő krízist. A férfi a már kialakult válságkezelési modellekkel az imaginárius válságot hiperrealitássá változtatja, miközben a család túlélését a protokollok és modellek generálta szimuláció biztosítja. Curtis sikeresen manipulálja a rendelkezésére álló bunkerépítési modelleket, így a család átvészeli a vihart és a férfi látszólag megdicsőül, pozitív hőssé válik. Ha film itt érne véget, a narratíva a jól ismert és elcsépelet modellekhez nyúlna, miközben sikeresen szimulálná a magányos hős archetípusát, aki a nehéz körülmények ellenére végigviszi az akaratát és mindenki megmentőjévé válik. Amikor azonban a riadó véget ér, a város visszatér a megszokott kerékvágásba, és Curtis hirtelen az antihős státuszában találja magát, ahol a téveszméinek alapjául szolgáló valóság eltörlődik, így a szellemi épsége is azonnal kérdésessé válik. A narratíva egyértelművé teszi, hogy a tornádóriadó alatt történetek csupán szimuláltak, és filmtechnikai szempontból is a szokásos, katasztrófafilmekre jellemző zsánermodellek generálták. Ennek ellenére Curtis úgy érzi, hogy a látomásai nem arányosak a városra lecsapott tornádóval, hitetlenkedve vonja le a tanulságot és egyben fel is hívja a figyelmet arra, hogy a szinguláris krízis temporális szempontból nyitott: „De mi van, ha még nincs vége?”

A narratíva lezárásaként a család az eredeti tervek szerint elutazik a tengerpartra. A párját ritkító, szinguláris, régen várt tornádó felkészületlenül, a parton éri a családot, távol a biztonságot jelentő bunkertől; látják, ahogy több tornádó közeledik a tenger felől és hatalmas viharláncá áll össze, egy olyan „sorsfordító eseményként”, amely „annak a jele, hogy a folyamatok elhagyták a »normális« fejlődési pályát”.²⁶ Végül a krízis befejezetlen marad, mert a film véget ér, mielőtt a közelgő pusztító vihar elérné a szárazföldet. A *Take Shelter* nemcsak a Covid-19 okozta biológiai, gazdasági és társadalmi krízishelyzet allegóriájaként olvasható, hanem általában véve a pandémiás válságok mintázataként is értelmezhető. A pandémiát okozó kórokozók válsághelyzetet eredményeznek, mert „a kiváltó okait még nem látjuk tisztán”, miközben a járvány „erősen ellenáll mindenfajta kezelésnek”.²⁷ A pandémia kialakulása a kauzális viszonyok fel nem ismertségének függvénye. Miközben a már jól ismert, tanulmányozott és

²⁵ Francesco Guala: Extrapolation, Analogy, and Comparative Process Tracing. *Philosophy of Science*, 2010/5. 1070–1082. 1072.

²⁶ Simon Clarke: The Marxist Theory of Overaccumulation and Crisis. *Science & Society* 1990/4. 442–467. 448. Idézőjel az eredetiben.

²⁷ Susan Sontag: *Az AIDS és metaforái*. Fordította Rakovszky Zsuzsa. Budapest, Európa, 1990. 23.

kikutatott betegségek esetében léteznek olyan orvosi protokollok, amelyekkel a folyamat kontrollálható, az emberiséget felkészületlenül érintő új vírusmutációk azért okoznak válsághelyzetet, mert nem állnak rendelkezésre azok a modellek vagy minták, amelyekkel a krízis kezelhető lenne. A biológiai krízis lényegét pontosan annak egyedi jellege, szingularitása adja, amely rámutat arra, hogy a bevált megoldások kudarcra vannak ítélve a védekezés során. A korábbi járványkrízisek modellekkel leírható, kész válságkezelési megoldások alapján szimulálható, hiperreális jellegével ellentétben a szinguláris krízisben megmutatkozik a pandémia egyedi jellege, amely új modellek, pl. védőoltások kidolgozását és alkalmazását teszi szükségesszerűvé, amelyek sikere esetén a járvány betagozódik a szimulált, meglévő minták alapján megoldható biológiai válságok sorába. Ebben a liminális fázisban a pandémia menete és végpontja azonban nem jelezhető előre, mert a járványkezelés csupán a kísérleti modellalkotás fázisában van. A szinguláris pandémia temporális jellege a folyamatban lévő kríziskezelési válaszreakciók próbamegoldásai miatt nyílt végű, előre jelezhetetlen egészen addig, amíg a válságot a rendelkezésre álló adatok elemzése, olvasata és interpretációja befejezettnek nem nyilvánítja. A visszatérő járványok azonban arra figyelmeztetnek, hogy a pandémiák biológiai válságának működési mechanizmusa ugyanazt a forgatókönyvet követi: a kórokozó szingularitásának felismerése felől a szimulálható, modellekkel kezelhető és hiperreális válságkezelési modellek felállítása felé halad.

Irodalomjegyzék

AL-SHAMAH, Ella: Can We Shake On It. *RSA Journal*, 2021/1 (5584). 40–41.

BAUDRILLARD, Jean: *Simulacra and Simulation*. Fordította Sheila Faria Glaser. Michigan, The University of Michigan Press. 1994.

<https://doi.org/10.3998/mpub.9904>

BAUDRILLARD, Jean: *The Consumer Society: Myths and Structures*. London, Sage, 1998.

<https://doi.org/10.4135/9781526401502>

BAUDRILLARD, Jean: Szimulákrum és sci-fi. Fordította Gyuris Norbert. *Filológiai Közöny*, 2014/4, 411–416.

CLARKE, Simon: The Marxist Theory of Overaccumulation and Crisis. *Science & Society* 1990/4. 442–467.

DANISH Institute for International Studies: COVID-19: Impact and innovative Responses. *Innovative Responses to Covid-19: Future Pathways for ‘Techvelopment’ and Innovation*. 9–28.

DELEUZE, Gilles: *The Logic of Sense*. Fordította Mark Lester. London, Continuum. 2004.

DIEZ ROUX, Ana V.: Population Health in the Time of COVID-19: Confirmations and Revelations. *The Milbank Quarterly*, 2020/3. 629–40.

<https://doi.org/10.1111/1468-0009.12474>

GUALA, Francesco: Extrapolation, Analogy, and Comparative Process Tracing. *Philosophy of Science*, 2010/5. 1070–1082.

<https://doi.org/10.1086/656541>

HOLMES, Kathryn V.: Adaptation of SARS Coronavirus to Humans. *Science*, 309/5742, (2005). 822–23.

<https://doi.org/10.1126/science.1118817>

KOSELLECK, Reinhart: Crisis. Fordította Michaela W. Richter. *Journal of the History of Ideas*, 2006/2. 357–400.

<https://doi.org/10.1353/jhi.2006.0013>

MELO, Grace: The Path Forward: U.S. Consumer and Food Retail Responses to COVID-19. *Choices* 2020/3. 1–7.

MOFFITT, Benjamin: How to Perform Crisis: A Model for Understanding the Key Role of Crisis in Contemporary Populism. *Government and Opposition*, 2015/2. 189–217.

<https://doi.org/10.1017/gov.2014.13>

MÖST, Johannes – WEISS, Günter: Consecutive Infections With Influenza A and B Virus in Children During the 2014-2015 Seasonal Influenza Epidemic. *The Journal of Infectious Diseases*, 2016/8. Oxford

University Press, 1139–41.

<https://doi.org/10.1093/infdis/jiw104>

SHRETTA, Rima et al.: The COVID-19 Vaccine: Do We Know Enough to End the Pandemic? Center for Global Development, 2020. 1–6.

SONTAG, Susan: Az AIDS és metaforái. Fordította Rakovszky Zsuzsa. Budapest, Európa, 1990.

TAGGART, Paul: Populism and Representative Politics in Contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*, 2004/3. 269–88.

<https://doi.org/10.1080/1356931042000263528>

VINGE, Vernor: The Coming Technological Singularity: How to Survive in the Post-Human Era. In *Vision-21: Interdisciplinary Science and Engineering in the Era of Cyberspace*. Cleveland, NASA Lewis Research Center and the Ohio Aerospace Institute, 1993. 11-23.

ZSÁMBA Renáta: Detecting Post-Nuclear Crisis in Hanna Jameson's *The Last*. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 2021/1. 45–59.

<https://doi.org/10.2478/ausp-2021-0004>